

Список використаних джерел

1. Декларация Ювлейного Помісного собору УПЦ КП «Церква і світ на початку третього тисячоліття» / Ювлейний Помісний собор УПЦ КП 9–10 січня 2001 року. Документи і матеріали. – К.: Вид-чий відділ УПЦ КП, 2001.
2. Декларация Ювлейного Помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату «Церква і світ на початку третього тисячоліття» // Документи Ювлейного Помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату, присвяченого святкуванню 2000–ліття Різдва Христового / Ювлейний Помісний собор Української Православної Церкви Київського Патріархату 9–10 січня 2001 року. Документи і матеріали. – К., 2001.
3. Доповідь Святішого Патріарха Київського і всієї Руси–України Філарета на Ювлейному Помісному соборі Української Православної Церкви Київського Патріархату 9–10 січня 2001 року. Документи і матеріали. – К., 2001.
4. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http://www/patriarchia.ru/ua/1207692.html](http://www.patriarchia.ru/ua/1207692.html)
5. Офіційний сайт Української Православної Церкви [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://orthodox.org.ua>.
6. Савинов Л. И. Семья и общество: история, современность и взгляд в будущее: [ред. В. В. Петров]. – Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 1992.
7. Сімейний Кодекс України.
8. Сімейний Кодекс України / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002. – №21–22.
9. Шубаро О. Б. Христианские семейные ценности в современном обществе / О. Б. Шубаро // Материалы Межд. науч. конф. «Семья и женщина в современном мире: социальные и культурные аспекты», г. Минск, Ин-т философии АН РБ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/39181>.

References

1. Deklaracija Juvilejnogo Pomisnogo soboru UPC KP «Cerkva i svit na pochatku tret'ogo tysjacholittja» / Juvilejnij Pomisnyj sobor UPC KP 9–10 sichnja 2001 roku. Dokumenty i materialy. – K.: Vyd-chyj viddil UPC KP, 2001.
2. Deklaracija Juvilejnogo Pomisnogo soboru Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu «Cerkva i svit na pochatku tret'ogo tysjacholittja» // Dokumenty Juvilejnogo Pomisnogo soboru Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu, prysvjachenogo svjatkuvannju 2000–littja Rizdva Hrystovogo / Juvilejnij Pomisnyj sobor Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu 9–10 sichnja 2001 roku. Dokumenty i materialy. – K., 2001.
3. Dopovid' Svjatishogo Patriarha Kyi'vs'kogo i vsijej' Rusy–Ukrai'ny Filareta na Juvilejnomu Pomisnomu sobori Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy Kyi'vs'kogo Patriarhatu 9–10 sichnja 2001 roku. Dokumenty i materialy. – K., 2001.
4. Osnovy social'noi' koncepcii' Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www/patriarchia.ru/ua/1207692.html>
5. Oficijnyj sajt Ukrai'ns'koi' Pravoslavnoi' Cerkvy [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://orthodox.org.ua>.
6. Savinov L. I. Sem'ja i obshhestvo: istorija, sovremennost' i vzgljad v budushhee: [red. V. V. Petrov]. – Saransk: Izd-vo Mordov. un-ta, 1992.
7. Simejnyj Kodeks Ukrai'ny.
8. Simejnyj Kodeks Ukrai'ny / Vidomosti Verhovnoi' Rady (VVR), 2002. – №21–22.
9. Shubaro O. B. Hristianskie semejne cennosti v sovremennom obshhestve / O. B. Shubaro // Materialy Mezhd. nauch. konf. «Sem'ja i zhenshhina v sovremennom mire: social'nye i kul'turnye aspekty», g. Minsk, In-t filosofii AN RB [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/39181>.

Маскевич О. Л., старший викладач кафедри філософії та економічної теорії, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (Україна, Вінниця), madlena2702@gmail.com

Ціннісні орієнтири сучасної української сім'ї: релігійнознавчий аспект

На існування української сучасної сім'ї та її еволюцію серйозно впливають зміни у соціально-політичній, духовно-культурній та освітній сферах нашого суспільства. Сім'я є відзеркаленням процесів, що відбуваються у суспільстві, і

вона не може бути ізольованою від них. З свого боку, релігійні діячі вважають, що наслідком кризи сім'ї послужила секуляризація суспільства, яка проявилась і сімейному житті людини.

Мета статті полягає в тому, щоб показати позицію та особливості ставлення православних Церков на проблему інституту сім'ї, а також виявити значення та дієвість християнських цінностей в цій сфері в умовах сьогодення.

Проаналізовано погляд православної Церкви на стан сучасної української сім'ї та можливості її розвитку шляхом збереження в ній християнських цінностей, про які йде мова в соціальному вченні православних Церков. Розглянуто значення Церкви як регулятора сімейних відносин на основі її багатовікового досвіду.

Виступаючи за збереження православних сімейних цінностей в нових соціальних і духовних реаліях, Церква повинна бути готова до модернізації своєї традиційної сімейної доктрини, щоб зберегти своє значення одного з провідних регуляторів у цій сфері.

Ключові слова: православні цінності, духовно-моральні цінності, шлюб, сім'я.

Маскевич Е. Л., старший преподаватель кафедры философии и экономической теории, Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета (Украина, Винница), madlena2702@gmail.com

Ценностные ориентиры современной украинской семьи: религиозно-научный аспект

На существование украинской современной семьи и ее эволюцию серьезно влияют изменения в социально-политической, духовно-культурной и образовательной сферах общества. Семья является отражением процессов, происходящих в обществе, и она не может быть изолированной от них. Со своей стороны, религиозные деятели считают, что следствием кризиса семьи послужила секуляризация общества, которая проявилась и семейной жизни человека.

Цель статьи заключается в том, чтобы показать позицию и особенности отношения православных Церквей на проблему института семьи, а также выявить значение и действительность христианских ценностей в этой сфере в современных условиях.

Проанализирован взгляд православной Церкви на состояние украинской современной семьи и возможности ее развития путем сохранения в ней христианских ценностей, о которых идет речь в социальном учении православных Церквей. Рассмотрено значение Церкви как регулятора семейных отношений на основе ее многовекового опыта.

Выступая за сохранение православных семейных ценностей в новых социальных и духовных реалиях, Церковь должна быть готова к модернизации своей традиционной семейной доктрины, чтобы сохранить свое значение одного из ведущих регуляторов в этой сфере.

Ключевые слова: православные ценности, духовно-нравственные ценности, брак, семья.

* * *

УДК 289.1:504.03

Мельничук В. В.,

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри суспільних наук, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна, Житомир), vikam18@rambler.ru

ОСМИСЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ПРАВОСЛАВНОМУ ВІРВЧЕННІ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Аргументовано важливість актуалізації морального аспекту екологічних проблем. Метою дослідження є здійснення філософсько-релігійнознавчого аналізу особливостей осмислення глобальних екологічних проблем у православному вірвченні. Розглянуто тлумачення природи у православ'ї, згідно з яким вона вважається «храмом Божим», котрий людина зобов'язана доглядати і оберігати, а також керуватися у своїй життєдіяльності моральними нормами, враховуючи не лише власні потреби та бажання, а можливості природи.

Автором проаналізовано шляхи вирішення екологічних проблем, які пропонує православна церква – концепції «нового аскетизму» і «свхаристійного способу життя», суть яких полягає в самообмеженні та самоконтролі, а також у житті з почуттям вдячності за наявні блага, зокрема перед природою. Обґрунтовано дієвість цих концепцій в сучасному світі, оскільки вони передбачають передусім зміни у світогляді людини, а це є однією з найважливіших умов подолання глобальних екологічних проблем.

Ключові слова: екологічні проблеми, православ'я, «новий аскетизм», «свхаристійний спосіб життя».

Початок ХХІ ст. став періодом глобальних змін і випробувань в усіх сферах суспільного життя, що вимагає від світового співтовариства негайних світоглядних трансформацій, адже без них неможливе вирішення

сучасних проблем. Так, заслуговує на особливу увагу екологічна криза, яка ставить під загрозу майбутнє існування людства. Її подолання неможливе без зміни ціннісних орієнтирів людини, оскільки усвідомлення масштабів негативного впливу на навколишнє середовище та важливості його мінімізації відбулося ще не до кінця, хоча й значно активізувалася діяльність щодо охорони навколишнього середовища. До процесу вирішення проблем екології долучаються різні соціальні інституції, зокрема і православна церква.

Екологічні проблеми в сучасних умовах стосуються не лише навколишнього середовища, а самої людини, її духовності та світогляду. Тому, при виробленні шляхів їх вирішення, акцент робиться не лише на раціональному природокористуванні, контролі за технологіями та прийнятті законів, спрямованих на захист довкілля, а й на формуванні нового типу відношення людини до природи і нових людських якостей [7, с. 167]. На цьому аспекті у вирішенні окреслених проблем вже декілька десятиліть тому наголошував Президент Римського клубу А. Печчеї. Він вважав, що людство не встигає адаптуватися відповідно до тих змін, які воно саме ж спричиняє, тому вирішення всіх негараздів знаходиться всередині людини, в її сутності. Будь-яка проблема в кінцевому підсумку зводиться до людських якостей і шляхів їх вдосконалення, тому що лише через їх розвиток можна досягти зміни всієї матеріально орієнтованої цивілізації [8, с. 14]. Важко не погодитися з висловленими ідеями і з тим, що майбутнє людства залежить не лише від його ціннісних орієнтирів людства загалом, а й від моральних якостей кожної людини зокрема.

Сьогодні першочерговим завданням постає зміна самої людини, її моралі та духовності. Слід зазначити, що сучасна глобальна екологічна криза, де всі елементи людської системи виявилися невірноваженими між собою, є наслідком нездатності людини піднятися до того рівня, який відповідає її ролі у світі, усвідомити свої обов'язки і відповідальність. А. Печчеї зауважував, що найважливішим, від чого залежить доля людства, є людські якості, які не є якостями окремих елітарних груп, а саме «середні» якості мільярдів жителів планети [8, с. 44–45]. Тобто майбутнє залежить від кожного з нас, а вирішення екологічних проблем – від здатності людини усвідомити необхідність встановлення рівноваги між людськими бажаннями та вичерпними природними ресурсами. Економіка повинна задовольняти потреби людей, але її розвиток повинен вписуватися в межі екологічних можливостей планети.

Відтак, дедалі більшого поширення набуває тенденція тлумачення взаємодії людини і природи не як протиставлення, а як співбуття, адже природа є своєрідною ланкою, яка пов'язує людину з людиною. Для того, щоб вона не знехтувала своєю природною сутністю, необхідним є формування відчуття єдності з життям, поваги до нього в усіх проявах і прагнення до розуміння навколишнього середовища. Тому, не навчившись берегти природу та грамотно взаємодіяти з нею, людство приречене на загибель [7, с. 168–169]. Оскільки екологічна криза значною мірою є наслідком духовної кризи сучасного суспільства, то ставлення людини до природи набуває такого ж морального значення, як і ставлення людей один до одного. Саме ця обставина, як вважає М. Кисельов, є причиною переходу морального імперативу в екологічний.

Саме тому важливо є актуалізація морального аспекту осмислення екологічних проблем, на якому

особливо акцентують увагу представники релігійних інституцій, зокрема православної церкви, такі як Патріарх Константинопольський Варфоломій (який за його увагу до проблем екології відомий як «Зелений Патріарх»), митрополит Талінський і Естонський Алексій, а також богослови О. Пруденко, С. Шумило, М. Заболотський та інші.

Зважаючи на це, метою дослідження є здійснення філософсько-релігійнознавчого аналізу особливостей осмислення глобальних екологічних проблем у православному віровченні.

Варто зазначити, що причиною всіх екологічних негараздів, які сталися і стануться в майбутньому, згідно з православним віровченням, є гріховність людини, неправильне розуміння нею природи. Оскільки поширюється не лише байдужість та зневага до традицій, віри, а й здійснюється цілеспрямоване руйнування «храму Божого» – природи, і будівництво на його місці так званого «раю на землі». Тобто сучасна цивілізація власними діями ставить себе на межу приреченості, зникнення.

Досягнення екологічної рівноваги залежить не тільки від здатності узгодити безмежні потреби людства можливостями природи, а й від здатності відновити рівновагу між людьми і цивілізацією, яку вони ж створюють. Передусім потрібно відновити рівновагу всередині себе – між тим, ким ми є, і що ми робимо. Екологічна криза є проявом духовної кризи людини, тому для її подолання кожен повинен усвідомити свою відповідальність за стан довкілля.

Згідно з християнським світоглядом, природа, як і людина, є творінням Бога, тобто вона досконала і має Божественний порядок, який ніхто не має права порушувати. Вся природа має Божественну цінність, тому заслуговує на повагу і захист як творіння Бога. Людина зобов'язана цінувати її так, як вона цінується Богом. Захищати її означає охороняти цінності як прояв Божого духу. Коли людина руйнує творіння Бога, тим самим порушуючи Божественний порядок і ображаючи Творця, вона вчиняє гріх. Тому захист природи є релігійним обов'язком. Бог має абсолютну владу над усіма творіннями, тому людина не має права управляти життям інших живих істот, оскільки всі життя є рівноцінними [3, с. 69–72]. Слова із Біблії «володій і господарюй» розумілися занадто буквально, адже людина повинна берегти величне царство природи, господарем якого вона була поставлена, а не плундрувати і знищувати його, тому що у всіх живих істотах відображена мудрість Божа. Природа – це храм Божий, де кожна рослина, тварина, дерево, пташка – все оспівує велич Божу [10, с. 26]. Якщо щось є священним, то воно має цінність, незалежно від своєї корисності, воно цінне саме по собі, тому утилітаристський підхід до навколишнього середовища повинен бути замінений аксіологічним.

Людство повинно пам'ятати: безоглядне використання досягнень науки і техніки, виснаження озонового шару, промислові відходи, винищення лісів, нещадне використання корисних копалин, відповідно до православного віровчення, – є результатом людської гріховності. Проблема полягає в тому, як спонукати людей мати повагу до життя, її недостатність виявляється в забрудненні Землі, екологічних проблемах. Сьогодні людина не навчилася використовувати технічні досягнення так, щоб водночас зі своєю діяльністю не завдавати шкоди планеті [2]. Гостро постала необхідність усвідомити

моральну кризу, тоді ми зрозуміємо необхідність обмеження своїх майже необмежених можливостей.

В нинішніх умовах важко оцінювати й засуджувати фактори порушення гармонії між людиною і природою. Існує точка зору згідно з якою причиною цього є християнство. Можна також звинувачувати науку з її тотальним підходом до змін у природі, антропоцентризмом [9, с. 26–27]. Проте необхідно об'єднати зусилля науковців і релігійних діячів для збереження того, що ще не знищено, для пошуку шляхів подолання екологічної кризи, або хоча б мінімізації її наслідків.

Згідно з релігійним світоглядом, кожен універсум повинен оцінюватися не в залежності від ефективності оволодіння природними чи соціальними силами, тобто не за кількістю зовнішніх благ, а в залежності від того, чи має він гармонію з самим собою, розвиненість внутрішнього світу, тобто, згідно з християнським світоглядом – блаженне життя. Належний стан внутрішнього світу визначає відповідність його з фундаментальними принципами світобудови; людина знаходить свою точку опори в тій мірі, в якій вона виривається з повсякденних думок, почуттів, переживань до вічних начал всього суцього [6, с. 43–44]. Сучасній людині досягнути такого стану надзвичайно важко через нервові напруження, страхи, проблеми, які постійно супроводжують її життя.

Практичний досвід злиття людини з навколишнім середовищем в основному залишається за межами теоретичних досліджень, проте він є важливим для гармонізації відносин людини з навколишнім середовищем. Його можна назвати над-екологічним, тому що він відноситься до психічної рівноваги людини з навколишнім світом, а не власне екологічної. Механізми переключення свідомості на безконфліктність стосовно природи відсутні, це здійснюється спонтанно [5, с. 41]. Запитання, чи варто просто розчинитися в природі, що передбачає повну самовіддачу, є досить актуальним.

Сучасна людина потрапила в залежність від створеного нею світу, витіснивши буття, яке відкривається лише свідомості, здатній спостерігати теперішнє. Людина, яка живе у світі своїх турбот, думає лише про те, що нею вже зроблено, або буде плани на майбутнє; теперішнє цікавить її в тій мірі, в якій воно дозволить оцінити результати попередньої діяльності і спрогнозувати майбутнє. Теперішнє для такої людини є проміжним пунктом, який знаходиться на одній осі з минулим і майбутнім, сприймається як кордон, який їх розділяє. Необхідним є досягнення особливого духовного настрою, щоб вийти з кругообігу турбот, які не дають людині можливості сприймати теперішнє і змушують жертвувати теперішнім заради минулого і майбутнього.

Саме релігія може показати шлях до теперішнього, до буття. Адже, з позиції релігії, буття – найбільше благо для людини. Все інше, що відбувається в її житті, має сенс тому, що вона володіє буттям. Проте людина, за винятком екстремальних ситуацій, не сприймає буття як самоцінність, що переважає володіння будь-яким благом [6, с. 46]. Розуміння цінності життя, його сенсу втрачається у сучасному світі.

Піднімаючи питання причини цього, В. Гайденко припускає, що людина, можливо, набуває відчуття буття на лоні природи, проте воно не може бути ототожненим з відчуттям задоволення. Людина активно взаємодіє із зовнішнім світом, бореться за виживання як біологічна

і соціальна істота, ризикуючи в цій взаємодії щось недоотримати або втратити, тому відчуває свою кінечність. Страх і турбота запрограмовані в структурі особистості, яка ототожнює своє «я» з даним способом існування. Лише вихід за межі власного «я», відмова від благ світу, від турбот про самого себе дасть можливість доторкнутися до буття – вічного теперішнього [6, с. 47]. Можливо, тому після усвідомлення небезпеки екологічних проблем для людини, першою реакцією стала спроба змінити не себе, а навколишнє середовище, щоб воно стало таким, яким було, але це не принесло очікуваних результатів, оскільки лише зміна самої людини може вплинути на стан середовища її існування. Отже, залишається відкритим запитання: чи зможе людство у XXI столітті вирішити проблеми, які постали перед ним у попередньому столітті?

Людина, підкоривши собі планету, повинна навчитися управляти нею, бути лідером, а згідно з православним світоглядом – дбайливим господарем. Якщо вона це зробить, знайде для цього сили, усвідомить всю відповідальність, яка покладається на неї, тільки тоді майбутнє буде належати людству. Проявом прагнення до самозміни, А. Печчеї вважав новий гуманізм, який в змозі забезпечити в людині таку трансформацію, піднести її можливості до нового рівня відповідальності у світі [8, с. 181]. Людство у її взаємодії з природою насамперед має керуватися моральними нормами, враховувати не лише свої потреби, а й інтереси та можливості природи. Зважаючи на вище зауважене, православна церква не лише теоретично осмислює проблеми сучасності, зокрема й екологічні, а й вносить пропозиції для їх вирішення, які є досить актуальними в умовах споживацького суспільства.

Для подолання екологічної кризи православ'я пропонує концепції «нового аскетизму» і «євхаристійного способу життя». Згідно з якими, потрібно задовольнятися мінімальними благами, адже, щоб отримати ті, на які раніше, потрібно було витратити велику кількість енергії та часу, сьогодні, за умов високого рівня розвитку науки і техніки, їх отримувати значно простіше, тому людина має більше вільного часу, який можна використовувати в двох напрямках. По-перше, працювати над подальшим розвитком науки та техніки, шукати шляхи їх впровадження у виробництво, створювати нові технологічні процеси, за допомогою яких можна більш ефективно використовувати природу і т.д. Проте є й інший шлях. Задовольняючись мінімальним, яке дають вже наявні науково-технологічні досягнення, присвятити своє життя «духовному осмисленню своїх обов'язків по відношенню до буття природного світу» [1, с. 39].

Другий шлях, з точки зору православ'я, є більш прийнятним, оскільки його дотримання оберігає природу від людського недбалства. Приклад такого осмислення життя «подають нам із давнини християнські аскети–сподвижники» [1, с. 39]. Аскетизм завжди був притаманний православ'ю, суть якого полягала у постійному духовному вдосконаленні, сьогодні аскетичний спосіб життя знаходить відображення у концепції «нового аскетизму».

Ця концепція виражає вимоги сучасного життя. Вона стосується не тільки ставлення людини до природи, але й до інших сфер її життєдіяльності. Неприборкане прагнення, виражене в слові «більше», захоплює людину,

стає стимулом її життя. Вона не має можливості (та й бажання) критично осмислити вже пройдене, досягнуте. Прагнення отримати більше відсуває на другий план духовне вдосконалення особистості, можливість визначити субстанційне в діяльності людини. Відповідно, щоб знайти себе, щоб зберегти природу, щоб не стати рабом матеріального «більше», людина повинна перейнятися ідеєю «нового аскетизму», яка являє собою «основу етико-релігійної концепції сучасного життя» [11, с. 5].

Аскетизм включає в себе поняття «аскетичний етос», котрий передбачає піст й інші духовні практики, які допомагають досягнути все, що сприймається людиною як даність, а насправді є даром Божим, наданим не лише для задоволення особистих потреб, а й для того, щоб розділяти його з іншими.

Аскетичний етос – це прагнення і дисципліноване зусилля, спрямовані на захист дару творіння й збереження природи неушкодженою. Це боротьба за самообмеження і самоконтроль, що є вираженням любові до всього людства і творіння. Лише така любов здатна вберегти людство від марнотратства і занепаду [4, с. 189–190]. Православна церква пропонує звернутися до «добровільного самообмеження», тобто обмеження деяких можливостей заради блага Землі. Природа руйнується через людську слабкість, жадібність, корисливість, самозакоханість, подолати які можна за допомогою «екологічної аскези», а також за допомогою зміни поведінки в напрямку звільнення від господарювання тих речей і технологій, які знищують довкілля [2]. Для того, щоб виправити ситуацію, яка склалася, людина повинна повернутися до «євхаристійного» й «аскетичного» способу життя, виявляючи вдячність, приносячи хвалу Богу за дар творіння, до якого ставитися відповідально і дбайливо.

Зауважимо, що слово «євхаристія» походить від гр. «eucharistia», тобто «благодаріння», «подяка». Саме так у православному віровченні розуміється сенс літургії. В закликах здобувати «євхаристійний дух» наголошується, що навколишній світ є даром, який потрібно приймати із вдячністю. Саме так православ'я уникає проблеми домінування людини над світом, панування та експлуатація природи пов'язані з первородним гріхом, що є наслідком егоїзму, жадібності, відчуження від природи. Подяка є ознакою та засадничою характеристикою людини, яка є насамперед євхаристійною істотою, здатною до вдячності, тому вона має використовувати природні ресурси з цим почуттям. На думку православних богословів, той, хто дякує, переживає радість досягнення того, за що він вдячний. І навпаки, хто не відчуває потреби дякувати за чудо й красу світу, а виявляє лише егоїзм і байдужість, той не здатен відчутти глибшу божественну радість, а перебуває у стані постійного незадоволення [4, с. 187–189].

Для збереження довкілля людство повинно замислитися над ставленням один до одного, до повсякденного життя, шоденних звичок. В сучасних умовах гостро постають питання: наскільки людина готова жертвувати своїми надлишковими вподобаннями, щоб забезпечити іншим базове право на виживання? чим готова поступитися, щоб навчитися ділитися? коли навчиться говорити: «Досить»? як спрямувати увагу від своїх бажань на потреби ближнього? Адже, як зауважує Патріарх Константинопольський Варфоломій, якщо ми не полегшимо болю інших і переймаємося лише

власними інтересами, то робимо безпосередній внесок у страждання та злиденність всього світу [4, с. 244].

Варто визнати, що, хоча й людство стало уважнішим до питань, які стосуються навколишнього середовища, але й досі ігнорує певні фундаментальні проблеми людського добробуту, що є суперечливим. Поширення турботи на матеріальне творіння неминуче вимагає змін також і у ставленні до людей один до одного [4, с. 244]. Тобто без світоглядних трансформацій неможливе відновлення рівноваги в системі «людина – природа».

Отже, екологічні проблеми в умовах глобалізованого світу набули нового змісту, перемістилися в сферу моральності людства, його світоглядних установок. Людина є визначальною ланкою, яка здатна змінити ситуацію, що склалася в процесі її взаємодії з навколишнім середовищем.

Православна церква активно долучається до того, щоб допомогти людині усвідомити своє місце і роль у світі, зрозуміти, що природа є першоосновою для її теперішнього і майбутнього існування. Згідно з православним богослов'ям, екологічні проблеми спричинені гріховністю людини, тому дуже важливим є усвідомлення необхідності бережливого ставлення до навколишнього середовища. Шляхи подолання окреслених проблем, які пропонує православна церква (концепції «нового аскетизму» і «євхаристійного способу життя»), можуть бути досить дієвими в умовах сучасної екологічної кризи, оскільки і науковців, і богословів об'єднує думка про те, що її вирішення не можливе без подолання духовного занепаду, зміни ціннісних орієнтирів людства.

Список використаних джерел

1. Алексий, митрополит Таллинский и Эстонский. Христианский взгляд на экологическую проблему / Митрополит Таллинский и Эстонский Алексий // Журнал Московской патриархии. – 1974. – №4. – С.35–39.
2. Башкиров В. Православие и экологический кризис [Электронный ресурс] / Владимир Башкиров. – Режим доступа: <http://www.church.by/resource/Dir0301/Dir0302/Page0499.html>.
3. Борейко В. Е. Прорыв в экологическую этику / Борейко Владимир Евгеньевич. – Издание третье, дополненное. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2003. – 228 с.
4. Варфоломій Константинопольський. Моральні проблеми глобалізації / Варфоломій Константинопольський // Людина і світ. – 2002. – №3. – С.42–44.
5. Василенко Л. И. Экологическая этика: от натурализма к философскому персонализму / Л. И. Василенко // Вопросы философии. – 1995. – №3. – С.37–42.
6. Гайденок В. П. Природа в религиозном мировосприятии / В. П. Гайденок // Вопросы философии. – 1995. – №3. – С.43–52.
7. Кисельов М. М. Біологічна етика в системі практичної філософії / М. М. Кисельов // Практична філософія. – 2000. – №1. – С.166–184.
8. Печчеи А. Человеческие качества / Аурелио Печчеи; пер. с англ. О. В. Захаровой. – М.: Издательство «Прогресс», 1980. – 302 с.
9. Пруденко О. Д. Экологические воззрения в Библии и современность / О. Д. Пруденко // Гуманитарный экологический журнал. – 2000. – Т.2. – Вып.2. – С.27–31.
10. Шумило С. Православ'я і екологія / Сергій Шумило // Людина і світ. – 2001. – №4 (квітень). – С.22–27.
11. Sabolotski N. A. New asceticism – Christian answer to the changing. The View of Christian Peese Conference Concerning the Population Problem. A memorandum of the Christian Peese Conference to the World Population. Conference and the Population Tribune. – Bucharest, 1974. – August 18–30. – P.1–5.

References

1. Aleksij, mitropolit Tallinskij i Jestonskij. Hristianskij vzgljad na jekologicheskiju problemu / Mitropolit Tallinskij i Jestonskij Aleksij // Zhurnal Moskovskoj patriarhii. – 1974. – №4. – С.35–39.

2. Bashkurov V. Pravoslavie i jekologicheskij krizis [Elektronnyj resurs] / Vladimir Bashkurov. – Rezhym dostupu: <http://www.church.by/resource/Dir0301/Dir0302/Page0499.html>.

3. Borejko V. E. Proryv v jekologicheskiju jetiku / Borejko Vladimir Evgen'evich. – Izdanie tret'e, dopolnennoe. – K.: Kievskij jekologo-kul'turnyj centr, 2003. – 228 s.

4. Varfolomij Konstantynopol's'kyj. Moral'ni problemy globalizacii' / Varfolomij Konstantynopol's'kyj // Ljudyna i svit. – 2002. – №3. – S.42–44.

5. Vasilenko L. I. Jekologicheskaja jetika: ot naturalizma k filosofskomu personalizmu / L. I. Vasilenko // Voprosy filosofii. – 1995. – №3. – S.37–42.

6. Gajdenko V. P. Priroda v religioznom mirovosprijatii / V. P. Gajdenko // Voprosy filosofii. – 1995. – №3. – S.43–52.

7. Kysel'ov M. M. Biologichna etyka v systemi praktichnoi' filosofii' / M. M. Kysel'ov // Praktichna filosofija. – 2000. – №1. – S.166–184.

8. Pechchei A. Chelovecheskie kachestva / Aurelio Pechchei; per. s angl. O. V. Zaharovoj. – M.: Izdatel'stvo «Progress», 1980. – 302 s.

9. Prudenko O. D. Jekologicheskije vozzrenija v Biblii i sovremennost' / O. D. Prudenko // Gumanitarnyj jekologicheskij zhurnal. – 2000. – T.2. – Vyp.2. – S.27–31.

10. Shumylo S. Pravoslav'ja i ekologija / Sergij Shumylo // Ljudyna i svit. – 2001. – №4 (kviten'). – S.22–27.

11. Sabolotski N. A. New asceticism – Christian answer to the changing. The View of Christian Peese Conference Concerning the Population Problem. A memorandum of the Christian Peese Conference to the World Population. Conference and the Population Tribune. – Bucharest, 1974. – August 18–30. – P.1–5.

Melnychuk V. V., Ph.D. (Philosophy), senior lecturer in social sciences, Zhytomyr National Agroecological University (Ukraine, Zhytomyr), vikam18@rambler.ru

Understanding of global environmental issues in the Orthodox doctrine: philosophical and religious analysis

The article argued the importance of mainstreaming the moral dimension of environmental problems. The research is the realization of philosophical and religious analysis features of understanding of global environmental problems in Orthodox doctrine. The interpretation of nature Orthodoxy is considered, as the «temple of God», which has the duty to look after, protect and be guided in his life by moral norms, given not only for its own needs and desires, and capabilities of nature.

The author analyzes ways to address environmental issues, offered by the Orthodox Church – the concept of «new austerity» and «eucharistic lifestyle», the essence of which is the self-imposed limitation and self-control, and in life with a sense of gratitude for the benefits available, especially for nature. Proved the validity of these concepts in the world today, especially because they involve changes in the outlook of man, and it is one of the most important conditions for overcoming global environmental problems.

Keywords: Orthodoxy, environmental issues, «the new austerity», «eucharistic lifestyle».

Мельничук В. В., кандидат философских наук, старший преподаватель кафедры общественных наук, Житомирский национальный агроэкологический университет (Украина, Житомир), vikam18@rambler.ru

Осмысление глобальных экологических проблем в православном вероучении: философско-религиоведческий анализ

Аргументировано важность актуализации морального аспекта экологических проблем. Целью исследования является осуществление философско-религиоведческого анализа особенностей осмысления глобальных экологических проблем в православном вероучении. Рассмотрены толкования природы в православии, согласно которому она считается «храмом Божиим», за которым человек обязан ухаживать и оберегать его, а также руководствоваться в своей жизнедеятельности нравственными нормами, учитывая не только собственные потребности и желания, а возможности природы.

Автором проанализированы пути решения экологических проблем, которые предлагает православная церковь – концепции «нового аскетизма» и «евхаристического образа жизни», суть которых заключается в самоограничении и самоконтроле, а также в жизни с чувством благодарности за наличные блага, в частности перед природой. Обоснованно действенность этих концепций в современном мире, поскольку они предусматривают, прежде всего, изменения в мировоззрении человека, а это является одним из важнейших условий преодоления глобальных экологических проблем.

Ключевые слова: православие, экологические проблемы, «новый аскетизм», «евхаристический образ жизни».

УДК 1(091):78

Карпенко О. О.,
аспірантка, Донбаський державний педагогічний університет (Україна, Слов'янськ),
konepark@mail.ru

ИДЕЯ АБСОЛЮТНОЙ МУЗЫКИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФИИ XIX СТОЛІТТЯ

Актуальность исследования идеи абсолютной музыки в вимірі історії філософії зумовлюється потребами перезавантаження традиційних підходів до розподілу окремих дисциплін гуманітарного знання і до розуміння історії взагалі. Мета дослідження полягає в реконструкції ключових моментів концептуалізації абсолютної музики у XIX столітті. Методи дослідження: історико-філософська реконструкція, метод контекстуального аналізу, метод міждисциплінарного узагальнення у межах підходу інтелектуальної історії, метод абстрагування у межах підходу історії ідей. Дослідження показало, що ідея абсолютної музики корелює з розвитком інструментальної музики наприкінці XVIII століття. Розвиток симфонічної форми довершив становлення ідеї про те, що музика є не так засобом вираження думки, як самою думкою. Цей поворот у розумінні музики мав декілька ліній розвитку: від Вагнерової музичної драми до уявлень про чисту музику Е. Гансліка. Аж до початку минулого століття ідея абсолютної музики продовжує привертати увагу як композиторів (Ф. Бузоні) та музичних критиків, так і філософів (О. Лоссе).

Ключові слова: абсолютна музика, ідея, романтизм, інструментальна музика, філософія музики, чисте мистецтво.

Новітні міждисциплінарні синтези визначають той горизонт евристики, до якого прагне сучасна наука. Історикам філософії теж треба активніше долучатися до опрацювання проблемних полів, нерозподілених інституалізованими напрямками фахового знання, саме до таких тематичних формацій належить дискурс, де лінії філософування обплітають форми музичного мистецтва. Ажте синтез музики та філософії завжди чинить спротив спробам окреслити його межами певної таксономії або класифікації. Спеціальна естетична теорія музики не втримує іманентних потужностей власного предмету і відкриває необхідність онтологічного розуміння музики в її сингулярності, в її принциповій відмінності від інших мистецтв, в її подібі до мислення як такого.

Історико-філософська реконструкція загальної логіки становлення ідеї абсолютної музики в європейській культурі складає важливе завдання для сучасної науки, що має наразі виконувати поряд із функцією суто пізнавальною ще й функцію збереження культурних смислів. І філософія, і музика в їх сучасних формах втрачають здатність відтворювати смисли, закодовані у безцінному багатстві творів світової культури, що мотивує до пошуку альтернативних герменевтик історично завершених дискурсів минулого.

Ідея абсолютної музики приваблює саме своєю абстрактністю, від якої й треба рухатися до конкретних контекстів та ситуацій філософського осмислення буття, схопленого музичною формою.

Дослідженню загальнотеоретичних та філософських аспектів музичного мистецтва свої праці присвятили Р. Вагнер, Е. Ганслік, О. Лосев, К. Дальгауз, О. Михайлов, Ю. Холопов, В. Холопова, К. Зенкін, Т. Чердиченко, В. Мартинов, М. Аркадьєв та інші. У вітчизняній філософській думці розробкою питань музично-естетичного та музично-філософського спрямування займаються такі дослідники як О. В. Рябініна, С. Ю. Балакірова, І. В. Живоглядова, Ю. О. Шабанова, А. М. Тормахова.

Мета дослідження полягає в реконструкції ключових моментів концептуалізації абсолютної музики у філософії XIX століття.